

Evaluatie Fair Play workshop
Onderzoek in opdracht van de Anne Frank Stichting.
CONCEPT, december 2023

Auteur: Gregor Walz, Verwonderzoek
Illustratie: Danièle Knirim

Inhoud

1. Waar gaat dit onderzoek over?	3
1.1 Evaluatie Fair Play workshop	3
1.2 Onderzoeksverantwoording	4
2. Wat vinden de deelnemers?	5
2.1 Waardering van de workshop en de gebruikte methoden	5
2.2 Opbrengsten en impact van de workshop	6
3. Wat vinden docenten en trainers?	8
3.1 Waardering van de workshop en gebruikte methoden	8
3.2 Opbrengsten en impact van de workshop	9
3.3 Opmerkingen en tips	11
4. Duiding en conclusies	12

1. Waar gaat dit onderzoek over?

De Fair Play workshop is een project van de Anne Frank Stichting dat aangeboden wordt op middelbare scholen en bij voetbalclubs. In dit rapport worden de resultaten van een evaluatie van deze workshop gepresenteerd.

1.1 Evaluatie Fair Play workshop

Binnen het Actieplan 'Ons Voetbal is van Iedereen' trekken de KNVB, de Rijksoverheid en andere maatschappelijke partijen samen op tegen racisme en discriminatie binnen het voetbal. Er worden samen diverse maatregelen genomen, zowel in het betaald voetbal als in het amateurvoetbal, om racisme en andere vormen van discriminatie te voorkomen, te signaleren en daders te bestraffen. Educatie is een belangrijke pijler binnen dit Actieplan.

De Fair Play workshop van de Anne Frank Stichting is één van de interventies die wordt ingezet om bewustwording te creëren onder jongeren en jonge voetballers over discriminatie, racisme en vooroordelen. Dankzij de financiële ondersteuning van de Rijksoverheid is de Fair Play workshop in de afgelopen jaren doorontwikkeld en aangepast, zodat het ook beter aansloot op het bedienen van het amateurvoetbal. Dit is onder meer gedaan door de ontwikkeling van een nieuwe digitale game, waarin herkenbare situaties uit het amateurvoetbal worden gebruikt in de diverse educatieve activiteiten.

De **Fair Play workshop** gaat over discriminatie, respect, sportiviteit. De precieze doelgroep van de workshop bestaat uit jonge amateurvoetballers en jongeren tussen 12-16 jaar. De workshops worden gegeven aan groepen jongeren op middelbare scholen, bij amateur voetbalclubs en in andere groepen, bijvoorbeeld via het jongerenwerk. De begeleiding wordt verzorgd door workshopleiders die door de Anne Frank Stichting worden ingehuurd. Er is altijd ook een trainer of docent van de deelnemersgroep aanwezig. De workshop bestaat in essentie uit drie onderdelen die door de workshopleider flexibel kunnen worden ingezet, afgestemd op de groep:

- De **online game 'Aftrap'**. Dit is een online game met filmpjes waarin dilemma's rondom discriminatie in een sportcontext (zowel op als buiten het veld) worden geschetst en waarin de deelnemers vervolgens (met hun telefoon, tablet of laptop) kunnen stemmen hoe zij in een bepaalde situatie zouden reageren. Deze game is recent vernieuwd, o.a. om beter aan te sluiten op het amateurvoetbal.
- Het **'positiespel'** met situatiekaarten. In dit 'spel' krijgen kleine groepjes deelnemers een selectie van kaarten waarop situaties van discriminatie worden uitgebeeld. Zij krijgen de opdracht om onderling te bepalen welk situatie het 'ergst' zijn en de kaarten in volgorde te rangschikken van 'allerergst' naar 'minder erg'.
- Het **nagesprek**. Hierbij bespreken de deelnemers, onder leiding van de workshopleider, wat zij hebben geleerd, wat indruk op ze heeft gemaakt, en hoe zij met het geleerde verder gaan.

In de aanvraag is toegezegd om een externe evaluatie te laten uitvoeren naar de doorontwikkeling en aanpassingen. Het was de bedoeling dat daarin geëvalueerd werd of met deze veranderingen nog steeds de gestelde doelen werden bereikt en of deze aanslaan bij de doelgroep. De Anne Frank Stichting heeft aan Verwonderzoek gevraagd om de deze evaluatie uit te voeren. Daarbij staan drie hoofdvragen centraal:

1. In welke mate behaalt de workshop de gestelde doelen rondom bewustwording?
2. In welke mate slaat de workshop aan bij de doelgroep?
3. In welke mate heeft de workshop effect op de houding van de jongeren?

In dit rapport worden de uitkomsten van dit onderzoek gepresenteerd.

1.2 Onderzoeksverantwoording

Het onderzoek bestond uit een digitale enquête onder deelnemers en trainers/docenten. De deelnemers konden een vragenlijst invullen over hun eigen ervaring en (leer)opbrengsten. De trainers/docenten werden bevraagd over hun perspectief op de workshop en de opbrengsten voor hun leerlingen of teamleden. De enquête stond open vanaf mei tot en met oktober 2023. Workshopleiders zijn gevraagd om de enquête direct na afloop van de workshop onder de aandacht te brengen bij deelnemers en eventueel tijd in te ruimen om de vragenlijst in te vullen. Docenten/trainers konden de enquête ook op een later moment invullen.

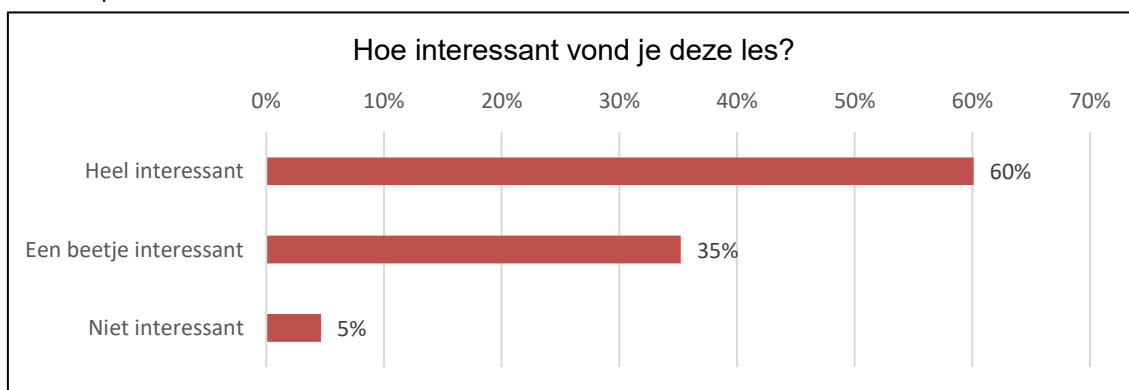
De vragenlijst voor deelnemers is ingevuld door 386 deelnemers. De vragenlijst voor trainers/docenten is ingevuld door 22 trainers/docenten.

2. Wat vinden de deelnemers?

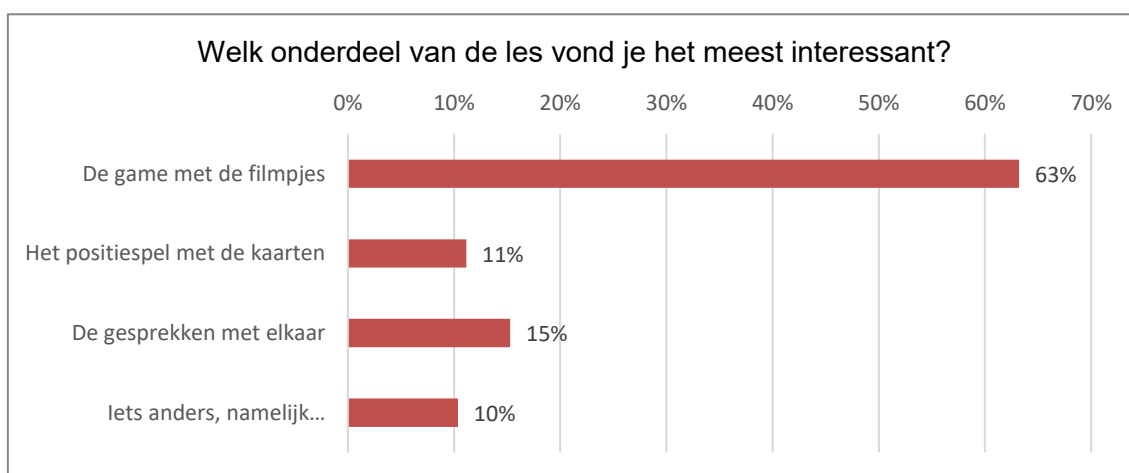
In dit hoofdstuk beschrijven we de antwoorden van de 386 deelnemers die de enquête hebben ingevuld. Deelnemers konden antwoord geven op vijf gesloten vragen over hun ervaring van de workshop.

2.1 Waardering van de workshop en de gebruikte methoden

De eerste vraag in de enquête was of deelnemers de workshop interessant vonden. Dit is immers een belangrijke randvoorwaarde voor een effectieve workshop. De grote meerderheid van de deelnemers van de workshops vond de workshop interessant. 60 procent vond de workshop heel interessant, 35 procent vond de workshop een beetje interessant. Slecht 5 procent van de deelnemers vond de workshop niet interessant.

Vervolgens is aan de deelnemers gevraagd welke onderdeel van de workshop zij het meest interessant vonden. Uit de antwoorden blijkt duidelijk dat de game met de filmpjes en de vervolgkeuzes het meest gewaardeerd worden door de deelnemers: 63 procent, dus bijna twee derde van de deelnemers, vond dit het meest interessante onderdeel. 15 procent vond de gesprekken met elkaar - bijvoorbeeld het voorgesprek, nagesprek, of tussentijdse uitwisseling - het meest interessant en het positiespel waarin de situaties gerangschikt moeten worden is door 11 procent als meest interessant ervaren.

10 procent van de leerlingen kiezen 'iets anders' als meest interessant onderdeel van de les. Het grootste deel kiest deze optie omdat zij 'alles' het meest interessant vonden, en dus geen keuze willen maken. Daarnaast geven enkele deelnemers aan het gesprek over Anne Frank waar toch regelmatig naar gevraagd wordt tijdens workshops, het meest interessant te hebben gevonden.

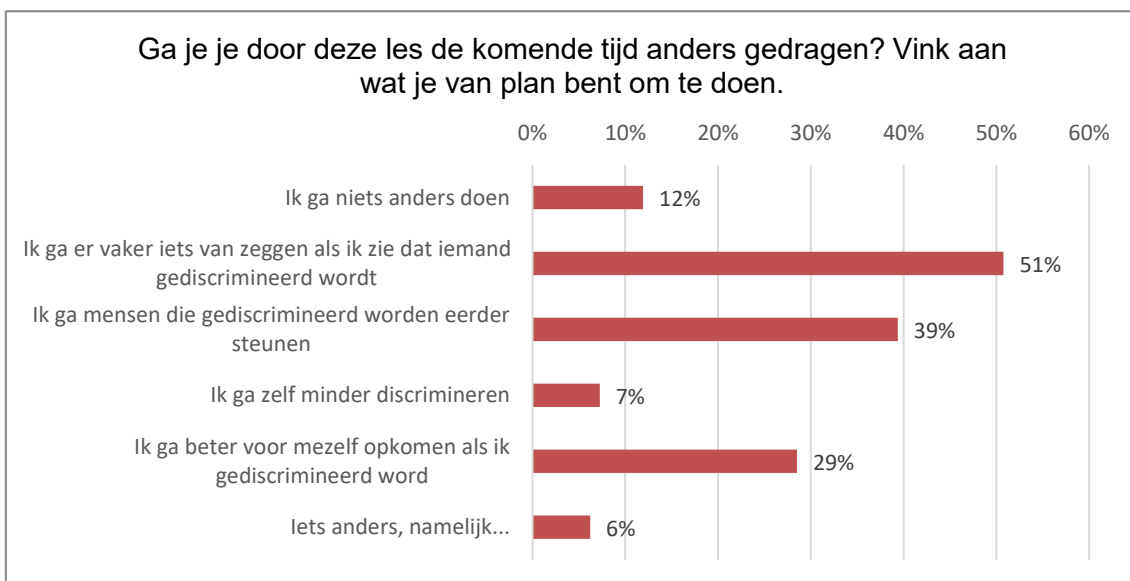
2.2 Opbrengsten en impact van de workshop

Om erachter te komen wat de opbrengsten van de workshop zijn, is aan de leerlingen gevraagd wat zij hebben geleerd in de les. Zij konden meerdere opties aanvinken die in lijn zijn met wat de workshop beoogt te bereiken. 59 procent van de deelnemers beseffen na de workshop beter wat zij kunnen doen als iemand anders gediscrimineerd wordt, en 43 procent beseffen beter hoe het voelt om gediscrimineerd te worden. Deze leeropbrengsten zijn in lijn met de nadruk die in de workshop ligt op de rol die 'omstanders' spelen bij incidenten van discriminatie.

Minder deelnemers (25 procent) zeggen nu ook beter te beseffen waarom zij anderen niet moeten discrimineren. Voor 75 procent hoort dit dus niet tot de lessen die zij meenemen. Dit kan betekenen dat zij zichzelf in de workshop niet voelen aangesproken als mogelijke 'dader' van discriminatie, of dat zij vinden dat zij eerder ook al goed beseffen waarom zij andere niet moeten discrimineren. 15 procent van de deelnemers geeft aan helemaal niets nieuws te hebben geleerd.

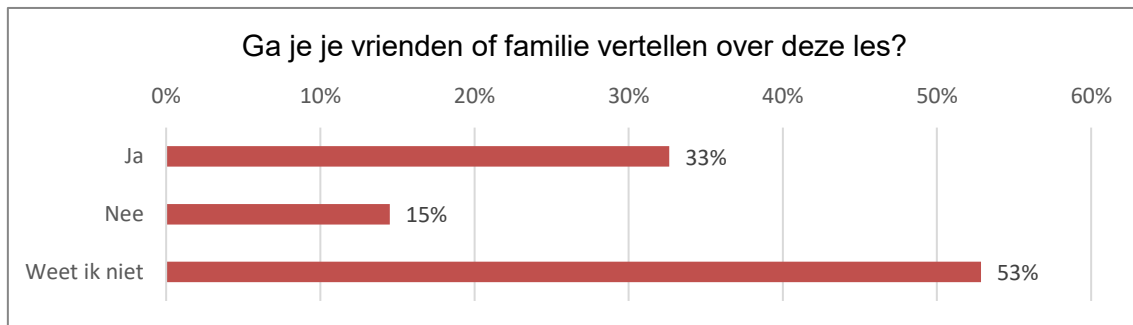
In een ideale situatie vertaalt de bewustwording in de workshop zich door naar ander gedrag in situaties van discriminatie. Dit kunnen we niet direct aantonen, maar we hebben wel aan de deelnemers gevraagd in hoeverre zij van plan zijn om zich anders te gedragen. Wederom konden de deelnemers meerdere mogelijke acties aanvinken. De helft van de deelnemers geeft aan dat zij er vaker iets van gaan zeggen als zij zien dat iemand gediscrimineerd wordt, en 39 procent geeft aan dat zij mensen die gediscrimineerd worden, eerder gaan steunen. Hierin komt wederom het perspectief van de omstanders nadrukkelijk naar voren.

Opvallend is dat 29 procent van de deelnemers aangeeft dat zij beter voor zichzelf gaan opkomen als zij gediscrimineerd worden. De workshop is hier niet direct op gemunt, maar geeft deze deelnemers kennelijk wel motivatie of handvatten om voor zichzelf op te komen. 7 procent is van plan om minder te discrimineren, en 12 procent denk helemaal niets anders te gaan doen. Mensen die 'iets anders' kiezen, geven voor een groot deel aan zelf nooit te discrimineren en daarom ook geen reden te zien om zich anders te gedragen. Een enkeling geeft extra uitleg over wat hij van plan is om te gaan doen:

"meteen naar de docent of mentor of er iets van zeggen want dit kan niet zelf ik ben ook bruin en soms krijg ik hier ook mee te maken niet in mijn klas maar buiten mijn klas."

Tot slot hebben we aan de deelnemers gevraagd of zij anderen over de les gaan vertellen, om te toetsen hoeveel indruk de les heeft gemaakt op de deelnemers. De helft van de deelnemers weet niet of zij anderen hierover gaan vertellen, een derde is dat wel van plan, 15 procent weet al dat zij het niet gaan doen.

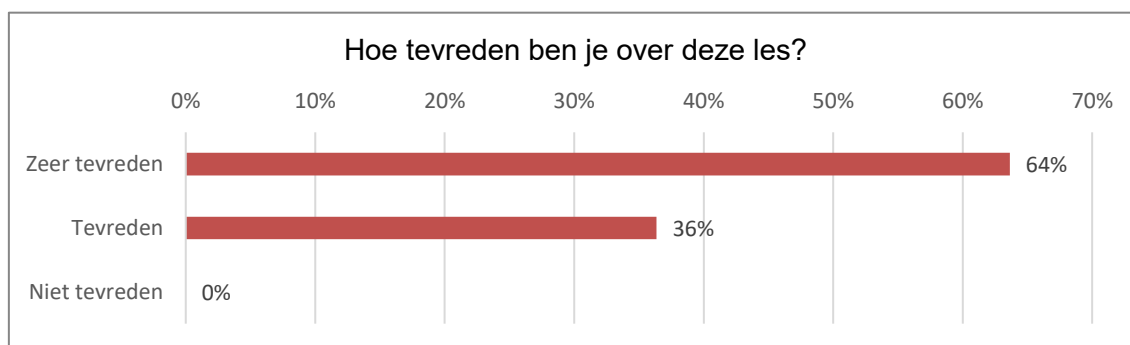
In het volgende hoofdstuk laten we zien in hoeverre de docenten en trainers van de deelnemers dezelfde dingen waarnemen die de deelnemers zelf rapporteren.

3. Wat vinden docenten en trainers?

In dit hoofdstuk presenteren we de antwoorden van de 22 trainers of docenten die de enquête hebben ingevuld. In deze vragenlijst waren er meer open vragen, waardoor we ook meer inhoudelijk kunnen rapporteren.

3.1 Waardering van de workshop en gebruikte methoden

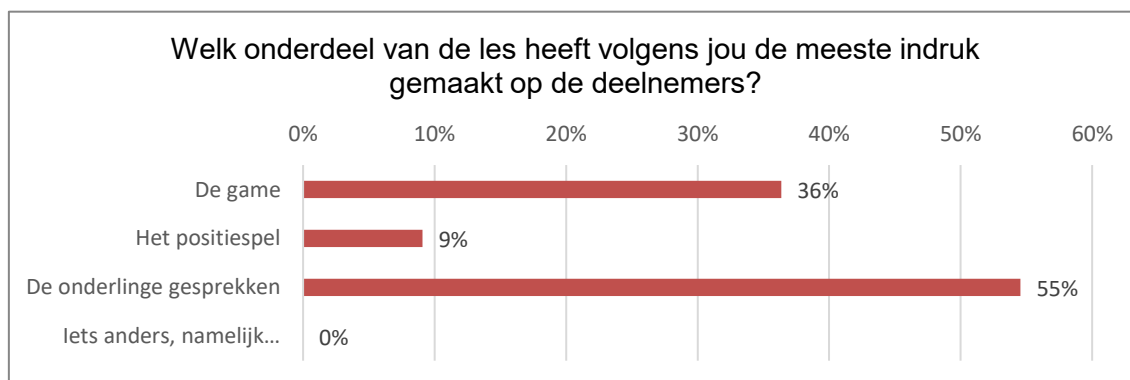
Om te beginnen waren alle docenten of trainers (zeer) tevreden over de workshop: 64 procent was zeer tevreden, 36 procent tevreden. Op de open vraag wat deze les bijzonder maakt, geven docenten en trainers verschillende antwoorden. Veel antwoorden benadrukken dat de workshop indruk maakt op de deelnemers, dat het confronterend en bewustmakend is, dat het door de sportcontext en de voorbeelden die worden gebruikt goed aansluit op de belevingswereld van de spelers of leerlingen. Vijf van de docenten of trainers geven aan vooral de actieve betrokkenheid en de inbreng van 'hun' leerlingen bijzonder te hebben gevonden. Ze deden goed mee, waren open, gaven mooie antwoorden.

Andere docenten of trainers vonden juist de interactie tussen workshopleider en deelnemers bijzonder en zijn erg te spreken over de begeleiding van de workshopleider. Daarnaast benadrukken docenten en trainers dat de les een mooie manier is om kinderen aan het denken te zetten, bewust te laten worden en in gesprek te gaan over elkaars zien- en denkwijzen.

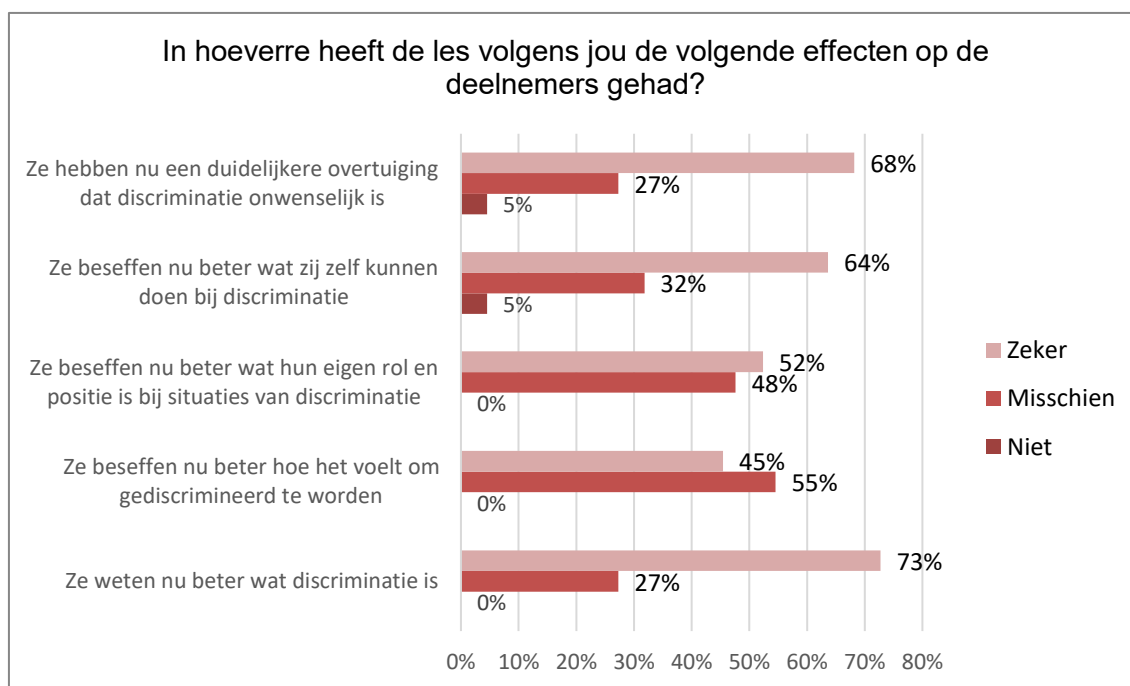
Jongeren leren nadenken over de keuzes die ze maken. Wat voor consequenties heeft jouw keus op een ander.

Meer dan de helft van de docenten of trainers denkt dat de onderlinge gesprekken de meeste indruk heeft gemaakt op de deelnemers, gevolgd door 36 procent die de game als meest indrukwekkend inschatten. Dit wijkt af van de antwoorden van de deelnemers die de game het meest interessant vonden. Het positiespel wordt ook door docenten als minder indrukwekkend ingeschat dan de andere elementen.

3.2 Opbrengsten en impact van de workshop

Net als bij de deelnemers hebben we ook aan docenten en trainers gevraagd in hoeverre zij denken dat de les verschillende effecten heeft gehad op de deelnemers. De docenten en trainers zijn over het algemeen positief over de opbrengsten. Het hoogst scoren de stellingen dat deelnemers nu beter weten wat discriminatie is, dat zij er meer van overtuigd zijn dat discriminatie onwenselijk is en dat zij nu beter beseffen wat zij zelf kunnen doen bij discriminatie. Vooral die laatste stelling is in lijn met wat leerlingen zelf aangeven geleerd of opgestoken te hebben in de workshop.

Docenten en trainers hebben meer twijfels of de deelnemers nu beter beseffen wat hun eigen rol en positie is bij situaties van discriminatie. Dit zou kunnen komen doordat er weinig expliciet gereflecteerd wordt in de workshop, maar wel handelingsperspectieven worden aangedragen. Ook denken minder docenten of trainers dat deelnemers na de workshop beter beseffen hoe het voelt om gediscrimineerd te worden, een inschatting die aansluit bij de antwoorden van deelnemers.

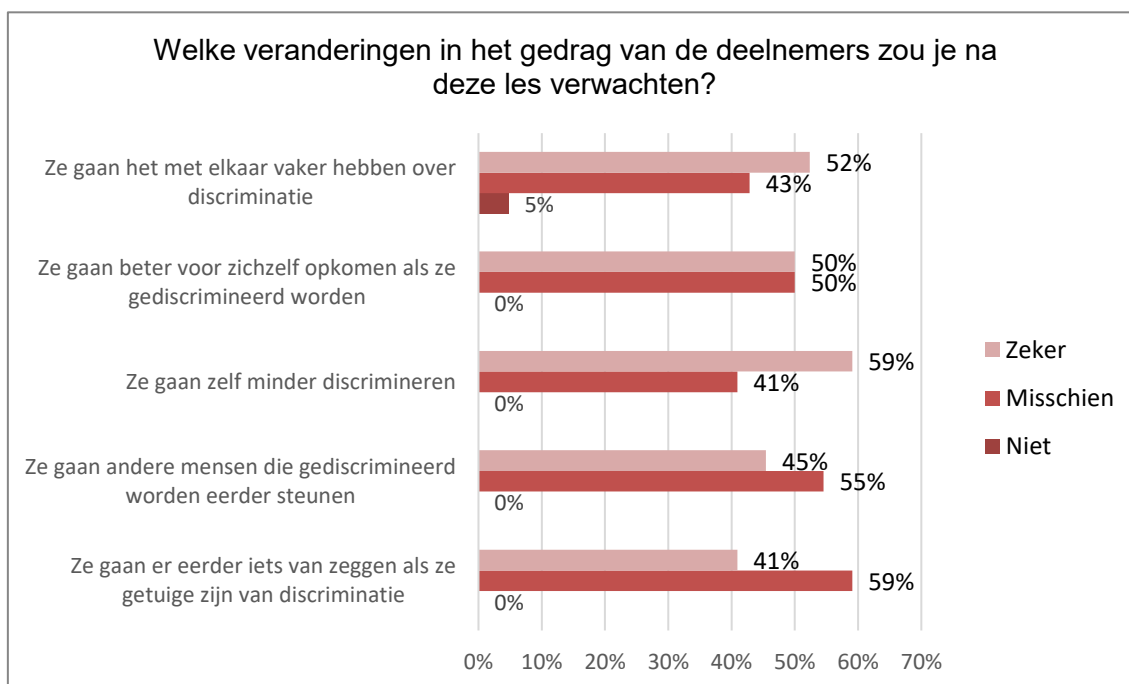
Op de open vraag welke inzichten ze bij de deelnemers hebben zien ontstaan,¹ geven de docenten en trainers drie soorten antwoorden. Het vaakst wordt genoemd dat de jongeren hebben geleerd dat zij kunnen en moeten opkomen voor anderen en dat er een duidelijk norm is ontstaan dat discriminatie niet oké is.

Dat het heel fijn kan zijn als een ander je steunt. Sommigen hielden zich soms stil om niet zelf slachtoffer te worden, maar leerden nu dat het ook goed is om je juist wel uit te spreken.

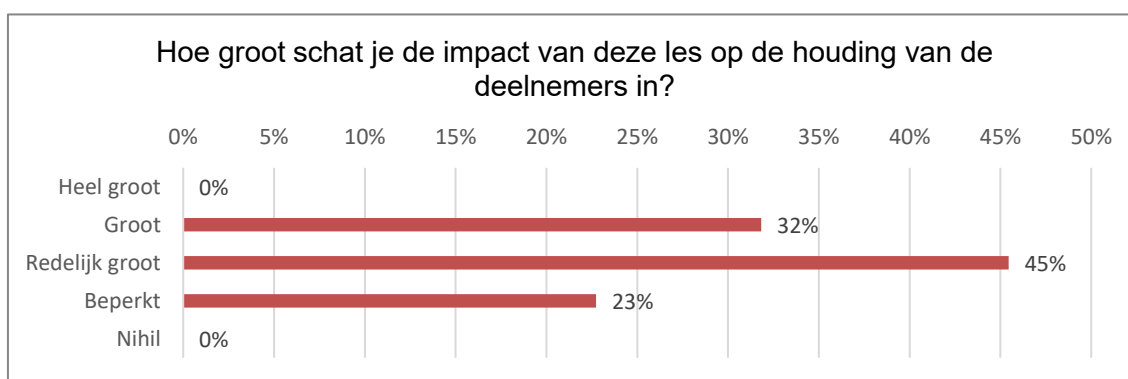
Andere docenten en trainers beschouwen de workshop op meta-niveau en zien dat de deelnemers vooral hebben geleerd dat anderen soms anders denken over dezelfde dingen, dat perspectieven kunnen verschillen en dat het belangrijk is om na te denken en hierover in gesprek te gaan. Tot slot benadrukken enkele docenten of trainers dat hun leerlingen of teamleden hebben ingezien dat discriminatie altijd kwetsend en pijnlijk is.

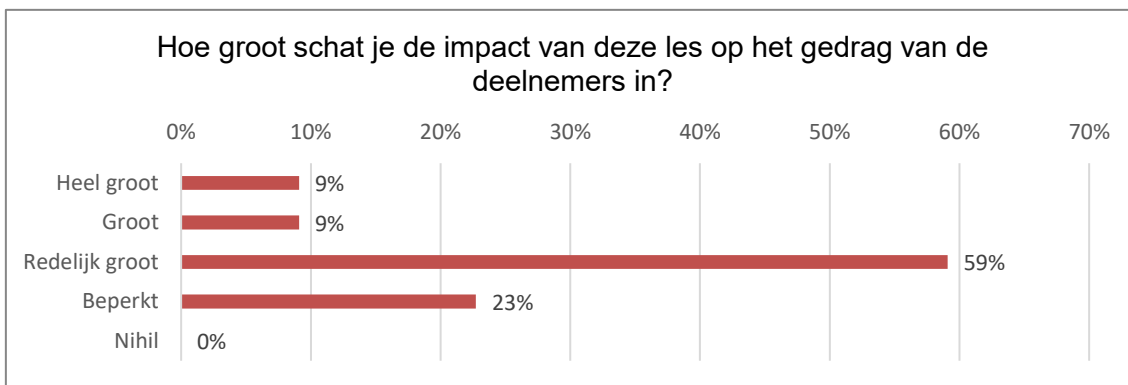
¹ Deze open vraag is in de enquête voorafgaand aan de gesloten vraag over effecten gesteld, om de invloed van de gegeven antwoordopties te beperken.

Gemiddeld ongeveer de helft van docenten en trainers is er zeker van dat de deelnemers aan de workshop hun gedrag op verschillende manieren gaan veranderen: bijvoorbeeld zelf minder discrimineren (59 procent), het vaker met elkaar over discriminatie hebben (52 procent), beter voor zichzelf opkomen als ze gediscrimineerd worden (50 procent). Opvallend genoeg twijfelen de docenten en trainers het meest of de deelnemers daadwerkelijk andere mensen die gediscrimineerd worden eerder zullen steunen (45 procent zeker) en er eerder iets van zullen zeggen als ze getuige zijn van discriminatie (41 procent).

Deze uitkomsten impliceren dat er in de workshop wel een duidelijke norm tegen discriminatie is gesteld, maar dat het wellicht te veel verwacht is dat jongeren dit ook gaan vertalen naar actieve tegenspraak in de praktijk. Om dit beter te duiden zijn ook de volgende twee vragen van belang. Hieruit blijkt dat 77 procent van docenten en trainers denkt dat de impact van de les op de *houding* van deelnemers (redelijk) groot is. 23 procent verwacht dat deze impact beperkt is. Sommige docenten of trainers zijn zelfs nog positiever als het gaat om de impact van de les op het *gedrag* van deelnemers: 9 procent denkt dat de impact 'heel groot' zal zijn naast 9 procent die een grote impact, 53 procent die een redelijk grote impact, en 23 procent die een beperkte impact verwachten.

We kunnen hieruit concluderen dat de docenten en trainers die de enquête hebben ingevuld, gemiddeld genomen zeer positief zijn over de effecten van de workshop op de deelnemers. Aangezien het gaat om een workshop van één les is het opvallend dat veel docenten en trainers niet alleen effecten op het niveau van kennis en bewustzijn verwacht, maar zelfs op het niveau van gedragsverandering.

3.3 Opmerkingen en tips

Tot slot hebben de docenten en trainers ook de mogelijkheid gekregen om algemene opmerkingen over de workshop of tips ter verbetering te delen. Één docent of trainer plaatst een kritische kanttekening:

Het is een vrij klassikale les en een moeilijk onderwerp. Leerlingen kunne zich makkelijk 'verstoppen' en de betrokkenheid is niet hoog.

Drie docenten of trainers geven aan dat zij positief zijn over de workshop, maar dat zij vinden dat het onderwerp meer en vaker onder de aandacht gebracht moet worden, of een structurele plek moet hebben in de organisatie.

De workshop maakt jongeren bewust van hun eigen gedrag en wat zij zelf aan discriminatie kunnen doen. Je moet in een club wel duidelijk beleid hebben tegen discriminatie anders gaat het effect van de workshop misschien verloren.

De meeste docenten en trainers gebruiken deze mogelijkheid om (nogmaals) complimenten te geven aan de workshopleider of de workshop in algemene termen te prijzen.

4. Duiding en conclusies

Dit onderzoek was beperkt in opzet en diepgang. Zo kunnen we bijvoorbeeld niet nagaan in hoeverre de directe effecten op houding en gedrag beklijven, in hoeverre er daadwerkelijk een gedragsverandering plaatsvindt, en zo ja, waar dat dan precies door komt. Ook kan sociale wenselijkheid een rol spelen in de beantwoording van de vragen en hebben we geen duidelijke maatstaf om te bepalen of bijvoorbeeld het feit dat 60 procent van deelnemers de workshop 'zeer interessant' en 35 procent 'een beetje interessant' vonden, een 'goede score' is.

Desondanks hebben de resultaten van dit onderzoek zeggingskracht. De kernvraag bij het duiden van de resultaten is hierbij of de reacties van deelnemers aan de workshop en hun docenten of trainers in lijn zijn met hoe de workshop zijn werking zou moeten ontvouwen. Met dit uitgangspunt in gedachten kunnen we een aantal conclusies trekken. Deze conclusies hebben betrekking op de drie hoofdvragen van dit onderzoek: slaat de Fair Play workshop aan bij de doelgroep? Bereikt de workshop zijn doelen m.b.t. bewustwording? Heeft de workshop effect op de houding van jongeren?

Conclusie 1: zowel deelnemers als docenten/trainers zijn (zeer) te spreken over de Fair Play workshop. Er zijn maar heel weinig deelnemers die de workshop helemaal niet interessant vonden, en er zijn zelfs geen docenten of trainers die aangeven niet tevreden te zijn over de workshop. Deze algemene tevredenheid is een belangrijke voorwaarde voor mogelijke verdere impact.

Conclusie 2: de vernieuwde game slaat zeer goed aan bij de deelnemers. De grote meerderheid van deelnemers vindt de game het meest geslaagde onderdeel van de workshop. De docenten en trainers zien de onderlinge gesprekken als het meest effectief (waarbij de vraag is welke gesprekken ze precies bedoelen) en zijn ook positief over de game. Slechts weinig respondenten zien het positiespel met de situatiekaarten als meest waardevol.

Conclusie 3: deelnemers worden zich vooral bewust van de rol die zij als omstander bij discriminatie kunnen spelen. Dit past goed bij de insteek van de workshop, en met name bij de focus van de game. Docenten en trainers zien vooral dat de deelnemers meer kennis opdoen over discriminatie en zich meer bewust worden van de onwenselijkheid van discriminatie. Ook uit andere antwoorden van de deelnemers blijkt dat de workshop een duidelijke norm stelt dat discriminatie onwenselijk en pijnlijk is. Deze norm is niet altijd nieuw voor de deelnemers, maar wordt door de workshop wel bevestigd en versterkt.

Conclusie 4: deelnemers zijn van plan om vaker op te komen voor slachtoffers van discriminatie. Bijvoorbeeld door tegenspraak te bieden of slachtoffers te steunen. Zij zien dit als een resultaat van de workshop, wat de conclusie toelaat dat zij in de workshop handvatten hebben gekregen hoe zij deze rol kunnen vervullen. Ook docenten en trainers verwachten dat de workshop niet alleen op de houding, maar ook op het gedrag van de deelnemers invloed zal hebben. Gezien de relatief bescheiden opzet van de workshop (één lesuur) is dit een opvallend positieve conclusie.

Deze vier conclusies zijn helemaal in lijn met hoe de workshop is vormgegeven. Gezien deze uitkomsten is het dan ook aannemelijk dat de workshop zijn doelstellingen rondom bewustwording en het bieden van handelingsperspectieven bij discriminatie behaalt. Het is daarbij moeilijk te zeggen hoe groot de impact van de workshop op de langere termijn is. Verbeterpunten of kanttekeningen hebben dan ook vooral te maken met de vraag hoe de effecten van de workshop verdiept, ingebed of verduurzaamd kunnen worden.

**verw
onder**

**onder
zoek**